Lausunto Sivistysvaliokunnalle

Tulevaisuusselonteko – VNS 16/2022 vp
Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa. Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen

Lausunnon antajat:
Professori Anna-Maija Poikkeus, dekaani, kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, kansallisen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perustaman opettajienkoulutuksen tutkimuksen (KOPTUKE) ryhmän pj, poikkeus@jyu.fi; p. 040 8053363

Yliopisto-opettaja Leena Halttunen, KT, kansallisen Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumin pj, kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto, leena.halttunen@jyu.fi, +358504413677

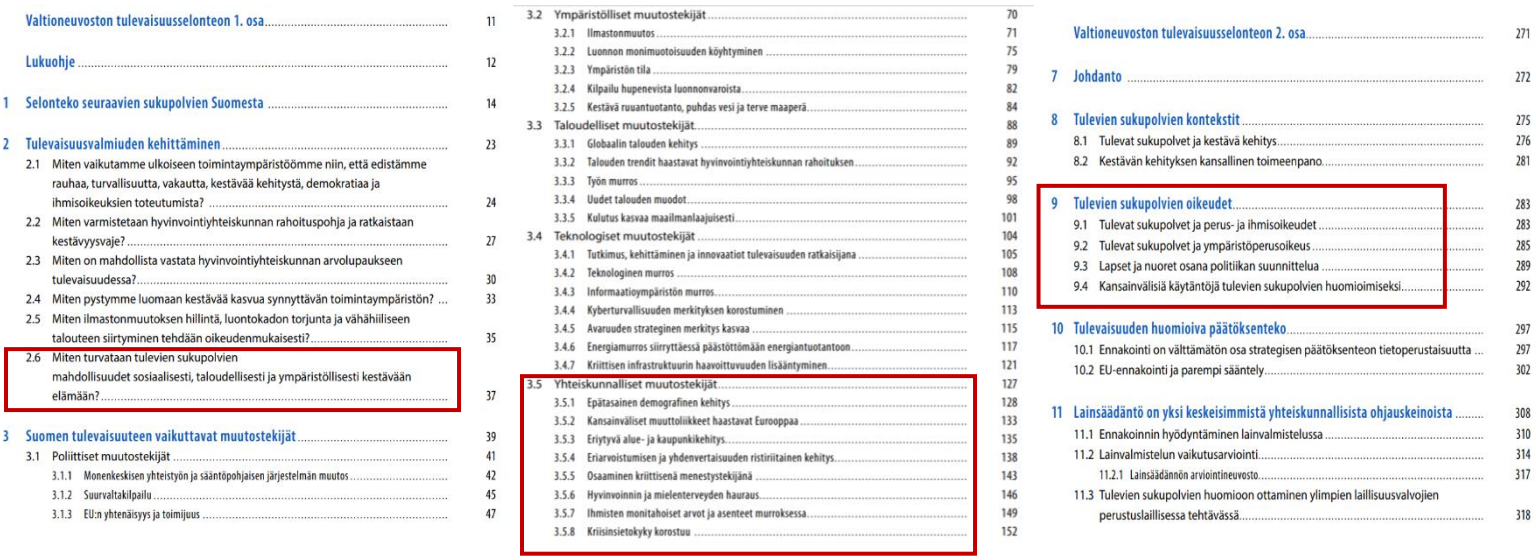

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa 11
Lukuohje 12
1 Selonteko seuraavien sukupolvien Suomesta 14
2 Tulevaisuusvalmiuden kehittäminen 23
2.1 Miten vaikutamme ulkoiseen toimintaympäristöömme niin, että edistämme rauhaa, turvallisuutta, vakautta, kestävää kehitystä, demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista? 24
2.2 Miten varmistetaan hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohja ja ratkaistaan kestävyysvaje? 27
2.3 Miten on mahdollista vastata hyvinvointiyhteiskunnan arvolupaukseen tulevaisuudessa? 30
2.4 Miten pystymme luomaan kestävää kasvua synnyttävän toimintaympäristön? 33
2.5 Miten ilmastonmuutoksen hillintä, luontokadon torjunta ja vähähiiliseen talouteen siirtyminen tehdään oikeudenmukaisesti? 35
2.6 Miten turvataan tulevien sukupolvien mahdollisuudet sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestävään elämään? 37
3 Suomen tulevaisuuteen vaikuttavat muutostekijät 39
3.1 Poliittiset muutostekijät 41
3.1.1 Monenkeskisen yhteistyön ja sääntöpohjaisen järjestelmän muutos 42
3.1.2 Suurvaltakilpailu 45
3.1.3 EU:n yhtenäisyys ja toimijuus 47
3.2 Ympäristölliset muutostekijät 70
3.2.1 Ilmastonmuutos 71
3.2.2 Luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen 75
3.2.3 Ympäristön tila 79
3.2.4 Kilpailu hupenevista luonnonvaroista 82
3.2.5 Kestävä ruuantuotanto, puhdas vesi ja terve maaperä 84
3.3 Taloudelliset muutostekijät 88
3.3.1 Globaalin talouden kehitys 89
3.3.2 Talouden trendit haastavat hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksen 92
3.3.3 Työn murros 95
3.3.4 Uudet talouden muodot 98
3.3.5 Kulutus kasvaa maailmanlaajuisesti 101
3.4 Teknologiset muutostekijät 104
3.4.1 Tutkimus, kehittäminen ja innovaatiot tulevaisuuden ratkaisijana 105
3.4.2 Teknologinen murros 108
3.4.3 Informaatioympäristön murros 110
3.4.4 Kyberturvallisuuden merkityksen korostuminen 113
3.4.5 Avaruuden strateginen merkitys kasvaa 115
3.4.6 Energiamurros siirryttäessä päästöttömään energiantuotantoon 117
3.4.7 Kriittisen infrastruktuurin haavoittuvuuden lisääntyminen 121
3.5 Yhteiskunnalliset muutostekijät 127
3.5.1 Epätasainen demografinen kehitys 128
3.5.2 Kansainväliset muuttoliikkeet haastavat Eurooppaa 133
3.5.3 Eriytyvä alue- ja kaupunkikehitys 135
3.5.4 Eriarvoistumisen ja yhdenvertaisuuden ristiriitainen kehitys 138
3.5.5 Osaaminen kriittisenä menestystekijänä 143
3.5.6 Hyvinvoinnin ja mielenterveyden hauraus 146
3.5.7 Ihmisten monitahoiset arvot ja asenteet murroksessa 149
3.5.8 Kriisinsietokyky korostuu 152
Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa 271
7 Johdanto 272
8 Tulevien sukupolvien kontekstit 275
8.1 Tulevat sukupolvet ja kestävä kehitys 276
8.2 Kestävän kehityksen kansallinen toimeenpano 281
9 Tulevien sukupolvien oikeudet 283
9.1 Tulevat sukupolvet ja perus- ja ihmisoikeudet 283
9.2 Tulevat sukupolvet ja ympäristöperusoikeus 285
9.3 Lapset ja nuoret osana politiikan suunnittelua 289
9.4 Kansainvälisiä käytäntöjä tulevien sukupolvien huomioimiseksi 292
10 Tulevaisuuden huomioiva päätöksenteko 297
10.1 Ennakointi on välttämätön osa strategisen päätöksenteon tietoperustaisuutta 297
10.2 EU-ennakointi ja parempi sääntely 302
11 Lainsäädäntö on yksi keskeisimmistä yhteiskunnallisista ohjauskeinoista 308
11.1 Ennakoinnin hyödyntäminen lainvalmistelussa 310
11.2 Lainvalmistelun vaikutusarviointi 314
11.2.1 Lainsäädännön arviointineuvosto 317
11.3 Tulevien sukupolvien huomioon ottaminen ylimpien laillisuusvalvojien perustuslaillisessa tehtävässä 318

Lausunnossa huomion kohteenamme ovat erityisesti:
1) yhteiskunnallisten muutostekijöiden ymmärtämisen osalta on akuutti tarve kerätä ja syntetisoida tietoa johtopäätösten tueksi.
2) eriarvoistumisen ja yhdenvertaisuuden diskurssien tarkastelu – huolipuheesta välittämispuheeseen ja käytäntöihin vaikuttamiseen (varhaiskasvatuksen alan houkuttelevuus/ palkkaus),
3) korkeakoulutuksen, tutkimuksen ja erityisesti opettajienkoulutusten tutkimuksen merkitys muutoksen ajureina
4) tiettyjen osaamisalueiden kuten hyvinvointitaitojen, kestävyyttä tukevien muutosasenteiden, demokratiakasvatuksen, monikielisyyttä ja -kulttuurisuutta, ja globaalien sosiaalisen ja kulttuurisen vastuullisuuden kysymysten kohtaamisen ja niitä koskevan dialogin nostaminen ”Must learn” – taidoiksi kaikilla koulutusasteilla

Vahvuutena selonteon rakentamisessa ja valmistelussa on ollut ennakointikyvykkyyden kasvattaminen ottamalla työskentelyä ohjaaviksi periaatteiksi seuraavat:

- poikkihallinnollisuus, ilmiölähtöisyys, vuorovaikutteisuus, kompleksisuuden käsittelu ja dialogisuus,
- yhteiskehittäminen, laaja osallistaminen ja yhteistyö

Tärkeää jatkossa on tiivistämisen ja toimenpiteiden osalta osallistaa ja kuulla

1. lasten ja nuorten ääni
2. lasten ja nuorten kanssa arjessa työskentelevien eri ammattilaisten ääni
3. sekä oheisen relevantin listan konkretisointi: mitä tarkoittaa että ”turvaamme tulevien sukupolvien mahdollisuudet ***sosiaalisesti*** kestävään elämään”

1. Miten vaikutamme toimintaympäristöömme niin, että edistämme tuloksellisesti rauhaa, turvallisuutta, vakautta, hyvinvointia, kestävää kehitystä, demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista?
2. Miten on mahdollista vastata hyvinvointiyhteiskunnan arvolupaukseen tulevaisuudessa?
3. Miten pystymme luomaan kestävää kasvua synnyttävän toimintaympäristön?
4. Miten varmistetaan hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohja ja ratkaistaan kestävyysvaje?
5. Miten ilmastonmuutoksen hillintä, luontokadon torjunta ja vähähiiliseen talouteen siirtyminen tehdään oikeudenmukaisesti?
6. Miten turvataan tulevien sukupolvien mahdollisuudet sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestävään elämään?

Leena Halttunen: Kommentteja	Tulevaisuusselvitys: poimintoja
Korkeakouluille asetettu vaade tutkimuksen tuottajina	Tutkitun tiedon ja sen avoimen saatavuuden, sivistyksen, kriittisen ajattelun sekä ilmaisun tarve vain kasvavat tulevaisuudessa. Kaikki koulutussisällöt Suomessa perustuvat tutkittuun tietoon. (s. 106)
Lapsiperheiden tasavertaiset palvelut On tärkeä mahdollistaa tasavertaiset palvelut, mutta uhkakuvana on se, että edelleen kaupungistumisen myötä syrjäalueiden palvelut eivät toteudu riittävällä tavalla. Huolena on mm. varhaiskasvatuksessa, että syrjäalueille ei saada riittävää kaikkien ammattiryhmien asiantuntijuutta. Tätä turvaamaan tarvitaan alan pitovoiman tukemista, joka on yksi kehittämistoimenpide varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumissa.	On tärkeää mahdollistaa kaikille toimivat lähipalvelut, lasten ja nuorten opetus lähikoulussa, nuorisopalvelut, liikuntapalvelut, taide- ja kulttuuripalvelut, harrastukset sekä kirjastopalvelut. Osana monipuolista elinkeinopolitiikkaa on tuettava ja hyödynnettävä luovia aloja aiempaa paremmin. (s. 32) Yhteiskunnalliset muutostekijät (s. 40) Eriytyvä alue- ja kaupunkikehitys
Perheiden tilanteiden polarisoituminen Eriarvoistuminen edellyttää varhais-kasvatukselta ja perusopetukselta mahdollisimman paljon tukea niille lapsille ja perheille, joita eriarvoistuminen koskee eniten. On osattava tunnistaa niitä seikkoja, jotka aiheuttavat eriarvoistumista jo koulutuksen aikana ja kyetä tukemaan lasta/oppilasta esimerkiksi hyvällä kieli-ympäristöllä. Yliopistossamme on kiinnitetty huomiota uudessa OPS:ssa entistä enemmän yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden piiloisiinkin kysymyksiin. Erityinen painopiste tulee olla oppimistulosten heikkenemisen estäminen, kun taustalla on sosioekonomisia syitä tai sukupuolittuneita tekijöitä. Tavoitteena on, että jo koulutusten aikana kasvatusalan eri ammattilaiset tekevät yhteisiä opintoja (esim. varhaiskasvatuksen opettajat-luokanopettajat) ja tähän ollaan panostamassa, jolloin koulutus- ja tukipolku käynnistyy jo varhaiskasvatuksessa.	Suomessa on edelleen suuria hyvinvointi- ja terveyseroja alueiden ja väestöryhmien välillä. Suurin osa kansalaisista voi hyvin, mutta kaikki eivät ole päässeet mukaan myönteiseen kehitykseen. Suomalaisen yhteiskunnan eriarvoisuus näkyy terveyden, hyvinvoinnin, tulojen, varallisuuden, osaamisen, työllisyyden ja asuinalueiden kehityksen epätasaisena jakautumisena, eroina eri väestöryhmien yhteiskunnallisessa osallistumisessa sekä eriytyvissä ja polarisoituneissa arvoissa ja asenteissa. Kulttuuriset ja kielelliset erot kasvavat maan sisällä. Korkea inflaatio ja nopea vihreä siirtymä heikentävät erityisesti pienituloisten asemaa. Vaikka yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat kehittyneet viime vuosina monilta osin, on esimerkiksi ikään, etniseen taustaan, sosiaaliseen taustaan sekä eri sukupuoliin perustuva eriarvoisuus ja jopa syrjintä työelämässä yleistä. Tämän vuoksi osaamista ja potentiaalia jää täysimääräisesti hyödyntämättä, ja työurat jäävät suunniteltua lyhyemmiksi. (s. 140) Esimerkiksi monikielisyys on yhteiskunnalle enenevässä määrin voimavara, ja myönteisen kieli-ilmapiirin kehittyminen vaatii tukemista. Työelämässä ja koulutuksessa tapahtuvan välittömän tai välillisen syrjinnän vaikutukset ovat moninaiset, ja voivat johtaa heikompaan toimeentuloon, asuin-alueiden, koulutusalojen ja työmarkkinoiden eriytymiseen sekä luottamuksen heikentymiseen yhteiskuntaa kohtaan. (s. 141) *Sosioekonomisen taustan vaikutus oppimistuloksiin on voimistunut Suomessa nopeasti viimeisen 10 vuoden aikana.* Tausta vaikuttaa edelleen myös koulutusvalintoihin. Oppilaiden väliset osaamiserot kasvavat, ja osaamisen ääripäät etääntyvät. Oppimistuloksissa on myös merkittäviä sukupuolieroja, ja koulutusvalinnat ovat yhä vahvasti sukupuolittuneita. Sosioekonominen tausta vaikuttaa myös oppimista tukevaan ja hyvinvointia edistävään taiteen, kulttuurin, liikunnan ja muuhun yksilöä kehittävään harrastamiseen. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tavoitteena on tasata eriarvoisia lähtökohtia ja ehkäistä syrjäytymistä yhteiskunnasta. (s. 142)
Ehjät koulutuspolut edellyttävät saumatonta yhteistyötä koulutusketjulta. Tätä tukee mm. päiväkoti-koulurakenteet, jotka mahdollistavat myös joustavan siirtymän esiopetuksesta perusopitukseen. Ylemmillä asteilla ja aikuisvaiheessa siirtymiä voidaan tukea ja jo tuetaan mm. monimuotokoulutuksin ja aiemman osaamisen tunnistamisella.	Suomelle on tärkeää, että koko kasvatuksen ja koulutuksen ketju varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen on kunnossa ja että *koulutusasteiden välinen yhteistyö toimii saumattomasti.* Koulutusjärjestelmässä ei ole suljettuja ovia, vaan jokaiselta asteelta on mahdollisuus hakeutua jatkamaan opintoja. Koulutuksen ja varhaiskasvatuksen on tärkeää olla laadukasta ja saavutettavaa kaikkialla Suomessa. (s. 143)

Anna-Maija Poikkeus: kommentteja	Tulevaisuusselvitys: poimintoja
1 Luottamuksen ja osallistavamman valmistelun ja päätöksenteon korostaminen (Osa 1 s. 25) on relevantti nosto. Kuitenkin hallinnon näkyvään toimintaan ja prosesseihin kohdentuvan tarkastelun (valmistelu, päätöksenteko, oikeudenmukaisuus, syrjimättömyys) ohella huomion tulisi olla myös vahvasti ”hallinnon kyvyssä **vastata kansalaisten *tarpeisiin***” oikeudenmukaisesti ja hyvinvoinnin kehitystä varmistaen – hyvinvoinnin tuen tarpeita ennakoivalla otteella.	**Luottamusyhteiskunta rakentuu kaikkinaiselle luottamukselle.** Luottamus on keskeinen yhteiskuntaa koossa pitävä voima. Vaikka suomalaisten luottamus julkisiin instituutioihin ja demokratiaan on yleisesti ottaen korkealla, on julkisen hallinnon kykyä vastata kansalaisten odotuksiin, tarpeisiin ja tulevaisuuden haasteisiin edelleen vahvistettava. On varmistettava, että luottamus yhteiskunnan toimintaan ja päätöksentekijöihin säilyy kaikissa väestöryhmissä. Toimivien ja saavutettavien julkisten palvelujen ohella tarvitaan entistä avoimempaa ja osallistavampaa valmistelua ja päätöksentekoa sekä hallinnon integriteettiin, oikeudenmukaisuuteen ja syrjimättömyyteen panostamista.

Tietoon pohjaava ennakoiva tarpeisiin vastaaminen sisältää **kompleksejä, arvopohjaisia päätöksiä siitä millaiset tarpeet ovat etusijalla, välttämättömiä tai prioriteetiltaan, jonkun väestönosan kannalta elintärkeitä**, mutta eivät kaikilla alueilla samalla tavoin tarvittavia tai saman tietyn henkilöstöryhmään kuuluvan toteutettavissa. Tämä voi tarkoittaa, että priorisoidaan koulun tai varhaiskasvatusyksikön tasolla resurssin allokointia (opettaja/riittävän osaava avustaja) esimerkiksi S2 tai maahanmuuttajataustaisten lasten tukeen tarveharkintaisesti tiettyyn ryhmään ja tietylle ajalle. Kunnan tai hyvinvointialueen sen hetkinen rahoituksen raami ei saisi olla ainakaan kaikissa tilanteissa määräävä tekijä päätöksessä (eikä vähiten palkkakustannuksia tuottavan henkilöstön priorisointi). On ilmeistä, että ennaltaehkäisevän hyvinvointi- ja mielenterveystyön laiminlyönti johtaa kalliimpiin kuntoutuksen kustannuksiin kuin varhaisten tarpeiden ja tuen näkökulman priorisointi – tämä on yleisellä tasolla tunnustettu lähtökohta, mutta ei aina päätöstä ohjaava, etenkään niukkuuden nollasummapelin tilanteissa.

2 Varhaiskasvatuksen alueellisesti erittäin heikon pysyvän osaavan henkilöstön saatavuuden ja pahasti jälkeenjääneen palkkauksen näkökulmasta teesi ”*jokaiselle tulee mahdollistaa turvallinen ja hyvinvoiva oppimista tukeva kasvu- ja oppimisympäristö*” on tällä hetkellä monilla alueilla toteutumatta jäävä lupaus. Myöskään kouluissa eivät luokkakoot, opettajien ja heitä tukevan henkilöstön määrä ja osaaminen tue esim. kielellellistä tukea tarvitsevien tai maahanmuuttajataustsisten oppilaiden oppimista riittävästi. Eivät pelkästään oppimistulokset vaan myös hyvinvointi, oppimismotivaatio ja oppijaminäkuvan kehittyminen vaarantuvat. Vastaavasti kuin muilla hyvinvoinnin kannalta kriittisillä aloilla (sairaan- ja vanhustenhoito) tarvittaisiin velvoittavia vaatimuksia ei vain isojen ryhmäkokojen ehkäisemiseksi tilanteissa vaan pysyvän henkilörakenteen turvaamiseen. Tilanteet, joissa sijaisjärjestelyin joudutaan vastaamaan oppilaiden heterogeenisiin tarpeisiin eivät saisi olla normina.

Koko osaamisen ketjua ja resursointia varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen sekä tieteeseen on vahvistettava ja ennaltaehkäistävä eriarvoistumiskehitystä. Jokaiselle tulee mahdollistaa turvallinen ja hyvinvoiva oppimista tukeva kasvu- ja oppimisympäristö. Koulutuksellisen tasa-arvon ja saavutettavuuden edistäminen on välttämätöntä.

Väestön koulutus- ja osaamistasoa tulee nostaa ja koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta parantaa kasvattamalla tutkinnon suorittaneiden osuuksia ja mahdollistamalla aiempaa vahvemmin koko väestön jatkuva oppiminen. Osaamistason nousu ja työurien pidentyminen ovat välttämättömiä tekijöitä työmarkkinoille ja kilpailukyvylle. Lisäksi osaavan työvoiman houkuttelu Suomeen sekä heidän perheidensä hyvä integrointi suomalaiseen yhteiskuntaan ovat avaintekijöitä riittävän työvoiman turvaamiseen tulevaisuudessa.

← ?

mahdollistaa?? korkealaatuinen varhaiskasvatus, varhaiskasvattajien palkkaus, palvelujen heikkenemisen ehkäiseminen

Osaavat ja luovat ihmiset ovat Suomen tärkein voimavara. Sivistysperusta rakentuu laadukkaan kasvatuksen, koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin pohjalle. Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi rakentuvat osaamiselle, korkeatasoiselle tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalle sekä niiden soveltamiselle.

3. Kysymys siitä <u>millaista</u> osaamista tarvitaan olisi tärkeä ottaa syvällisempään keskusteluun. Korkeakoulutuksen rahoituksen heikentyminen ja lisäaloituspaikkojen kilpailuttaminen korkeakoulujen välillä ilman tavoitteen asettelua ja pysyvää rahoitusta (mille aloille, millaisia keinoilla esim. monimuotokoulutus vs. kandi-maisterikoulutus) tuottaa koulutuksen laadun ja opetushenkilöstön hyvinvoinnin heikkenemistä ja johtaa korkeakouluissa määräaikaisen henkilöstön palkkaukseen poukkoilevassa rytmissä. Ennen kaikkea tarvitaan **opettajankoulutuksen osaamistarpeen ja vaikuttavuuden tutkimusta,** josta olemme tehneet valtakunnallisen aloitteen (KOPTUKE). ks. kuvaus alla

Opettajien koulutuksen tutkimustarve

KOPTUKE (kansallinen opettajien koulutuksen ja kasvatusalan tutkimusperustainen kehittäminen), korkeakoulujen perustama yhteistyöverkosto on vuodesta 2020 tukenut opettajien koulutukseen liittyvää tutkimusta ja yhteistyötä. Siinä ovat mukana kaikki opettajankoulutusta antavat yliopistot (koordinoijana Jyväskylän yliopisto) ja neljä ammattikorkeakoulua. Huolen aiheenamme on puuttuva rakenne systemaattisen tiedon keräämiseen mm. tämänhetkisestä perusopetuksen ja korkeakoulutuksen laadusta sekä opettajille suunnatun jatkuvan oppimisen tarjonnan osuvuudesta tarpeisiin. Näkemyksemme mukaan koulutuspoliittiset ratkaisut edellyttävät ***laaja-alaista tutkimustiedon keräämistä ja synteesiä opettajankoulutuksen vaikuttavuudesta***. Tarvitaan vahvempaa tutkimuspohjaista ymmärrystä tekijöistä, joiden vuoksi tasa-arvoinen laadukas koulutus ei ole enää kaikille tarjolla sekä syistä oppimistulosten heikkenemiseen, oppijoiden eriarvoisuuden lisääntymiseen sekä nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvoinnin, urien ja toimeentulon kehityksen haasteisiin.

Verkosto on syksyllä 2022 (26.9.) tehnyt esityksen ***Kansallisen opettajien koulutuksen tutkimusohjelman perustamisesta*** ● joka suuntaa opettajien koulutuksen, opettajuuden kehityksen (ml. jatkuva oppiminen) ja oppimisympäristöjen laadun tutkimusta, ● jonka tutkimus on toimintaa kehittävää, pitkäkestoista ja valtakunnallisesti koordinoitua ja ● sisältää riittäviä pitkäjänteisyyden mahdollistavia rahoitusinstrumentteja Esitys lähetettiin syksyllä OKM sekä eduskuntaryhmien ja sivistyslautakunnan edustajille.

Esityksemme sisältää seuraavia laajempia teemoja:

A. ***Opettajankoulutuksemme kansallinen ja globaali vaikuttavuus*.** Saavutetaanko opettajan työssä tarvittava asiantuntijuus ja osaaminen opetuksessa ja oppimisessa, hyvinvoinnissa, vuorovaikutuksessa sekä pedagogisessa johtamisessa ja koulun kehittämisessä? Voidaanko laatua vahvistaa rakentamalla yhteisiä kansallisia opettajankoulutuksen perusopintokokonaisuuksia ja niiden vaikuttavuustutkimusta?

B. ***Opettajien jatkuva oppiminen, asiantuntijuus, hyvinvointi.*** Miten ehkäistään kuormitusta ja alalta poistumista sekä tuetaan hyvinvointitaitoja ja ammatillista jatkuvaa kehittymistä? Miten suunnataan täydennyskoulutusta ja tutkitaan sen vaikuttavuutta ja kohdentumista ottamalla huomioon opettajien ääni ja tarpeet (mm. KARVI, Kuntaliitto, OAJ).

C. ***Oppijoiden yhdenvertainen laadukas koulutus, pedagogiset ratkaisut, digitaaliset ja muuntuvat ympäristöt***. Missä määrin opettajien asiantuntijuus ja kyky rakentaa laadukasta koulutusta, oppimisympäristöjä ja pedagogiikkaa vastaavat erilaisten oppijaryhmien ja kontekstien tarpeita? Miten opettajat toimivat yhteisössä?

5 **Poikkihallinnollinen yhteistyö on tärkeä lähtökohta** ja siihen panostaminen vaatii yhteistyötä ei vain hallinnollisissa elimissä vaan **arjen toiminnasta vastaavien ammattilaisten välillä**.
Lähipalveluissa tarvitaan uudenlaisia, joustavia, lasten ja nuorten luovuutta hyödyntäviä toimintatapoja.

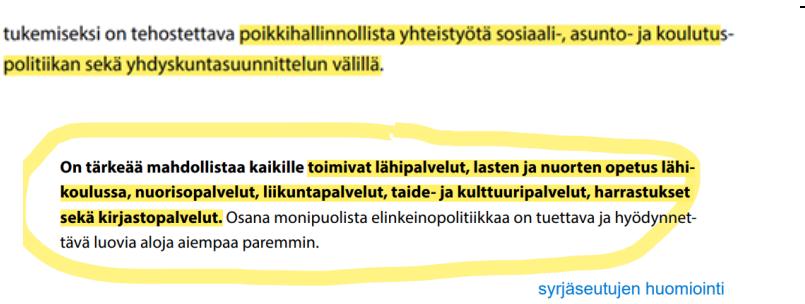
tukemiseksi on tehostettava poikkihallinnollista yhteistyötä sosiaali-, asunto- ja koulutus-politiikan sekä yhdyskuntasuunnittelun välillä.

On tärkeää mahdollistaa kaikille toimivat lähipalvelut, lasten ja nuorten opetus lähi-koulussa, nuorisopalvelut, liikuntapalvelut, taide- ja kulttuuripalvelut, harrastukset sekä kirjastopalvelut. Osana monipuolista elinkeinopolitiikkaa on tuettava ja hyödynnet-tävä luovia aloja aiempaa paremmin.

syrjäseutujen huomiointi

6 Eri opettajaryhmien (varhaiskasvatus, luokanopettajat, erityisopettajat, aineenopettajat) sekä muiden oppilaitosten toimijoiden (opinto-ohjaajat, psykologit) **yhdessä oppimista** tulisi aktiivisesti edistää heidän koulutusvaiheessaan sekä jatkuvassa oppimisessa. Yhteistyötä eri opettajankoulutusten opiskelijoiden välillä on jo aloitettu monialaisten moduulien rakentaen. Myös aineenopettajankoulutuksen ja luokanopettajakoulutuksen yhteistyötä tehdään aktiivisesti Jyväskylän yliopistossa: KiMo – Kielitietoinen ja monikielisyyttä tukeva kielen opettaja + luokanopettajakelpoisuus; LumO – matematiikka/ kemia/fysiikka + luokanopettajakelpoisuus (jatkossa myös musiikki ja liikunta). Monialaisten opintojen kokonaisuuksien sekä **kaksoiskelpoisuuden tuottamisen** rahoitus on kuitenkin ratkaisematta ja olisi syytä ottaa mukaan rahoitusmalliin. Kaksoiskelpoisten opettajien kouluttaminen sekä **kv-taustaisten opettajien ja kv-maisteri ohjelmista valmistuvien työllistymisen kynnysten ratkaiseminen** (kielivaatimukset) eivät tule selvityksessä esiin. Eräs uusimmista kokeilun alla olevista poluista tuottaa opettajaopiskelijoiden sekä opettajaryhmien yhteistyötä ja toisiltaan oppimista on oppilaitosten arkeen viety pitkäkestoisten harjoittelujen, opintokokonaisuuksien ja työssä olevien opettajien jatkuvan oppimisen yhteenkietominen (**Jyväskylässä MyPeda-kokeilu luokanopettajien ja erityispedagogiikan harjoittelussa**)

7 Ilmaisu ***"ihmislähtöinen toimintakulttuuri, jossa asiakkaan tarve määrittää aidosti palvelua***.." on ongelmallinen, mikäli ei samalla määritellä mikä tai ketkä tahot ovat vastuussa toimintakulttuurista, ohjaavat sitä ja puuttuvat epäkohtiin. Toimintakulttuuri edellyttää toimijoita, joiden sekä toimivaltaan että tehtäväkuvaan sisällytetään valvonta-, ohjaus- ja tukitehtäviä. **Miten huolehditaan, että "toimintakulttuurin" edellyttämä osallisuus ja toimijuus rakentuu - kenen vastuulla se on?** Miten varmistetaan, että rakenteissa on mekanismeja, jotka varmistavat **lapsen ja perheen kuulemisen, varhaiset keskustelun, välittämisen ja tuen käytänteet** niin, että huolia ei voida ohittaa ja tuen ratkaisuja monitoroidaan .	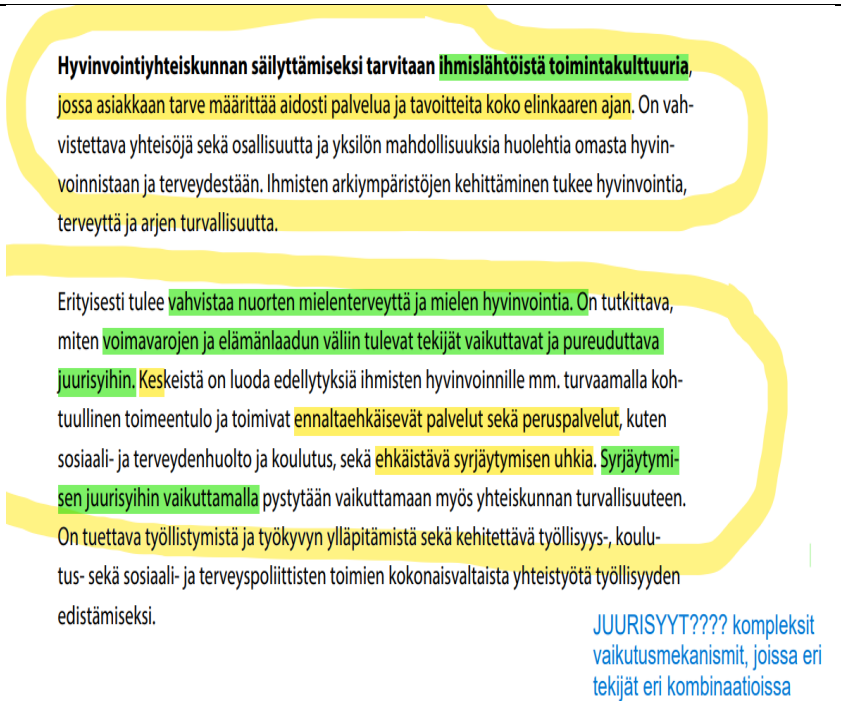

8 Yleistynyt termi "*juurisyyt*" tuntuu sisältävän yksinkertaisia syitä olettavan virheellisen oletuksen siitä, että olisi tunnistettavissa joitakin pääasiallisia syitä syrjäytymiseen**.** "Juurisyyt" eivät kuvasta niitä kompleksejä vaikutusmekanismeja, joita tutkimuksen kautta tunnistamme. Tekijät, jotka vaikuttavat yksilön kehityskulkuun ovat yksilön ja ympäristön vuorovaikutukseen sitoutuvia (yksilön muokkaa ja valitsee ympäristöjään, ympäristö reagoi lapsen toimintaan ja ominaisuuksiin ja siten muuntuu). Tekijät ovat kehityksessä muotoutuvia, tilanteisia ja eri alaryhmien näkökulmasta erilaisia. Eri yksilöillä voivat vaikuttaa erilaiset riskitekijät, suojaavat ja voimauttavat tekijät, erilaiset käännekohdat ja intervention mahdollisuudet. On hankittava tietoa kumuloituvista riskitekijöistä, mutta myös tunnistettava ja rakennettava tilaisuuksia myönteisen kehityksen syklin aloittaviin kohtaamisiin ja voimaantumiseen lähellä olevien aikuisten tai ikätoverien kanssa. Olisi tärkeää, että tätä vaikutusmekanismien kompleksisuutta koskeva vahva **pitkittäistutkimus** (mm. *Alkuportaat, Tikapuu*), **interventiotutkimus** (mm. *Nuorten Kompassi*) sekä **lasten ja nuorten kasvuympäristöihin ja taitojen kehittymiseen vaikuttamisen hankkeiden** (STN: *Critical, Rescue*) tuottama tieto olisivat vahvemmin mukana keskustelussa ja päätyisivät päätöksentekijöiden tietopohjaksi ja osaamiseksi. Alla muutamia esimerkkejä tutkimujulkaisuista (mm. Noona Kiuru et al., Eija Pakarinen et al, P ja R Lappalainen et al), jotka pohjaavat vahvoihin pitkittäisaineistoihin tai interventioihin ja tutkivat kehitystä ennustavia, muuntavia (moderators) ja välittäviä (mediators) tekijöitä (mm. toverisuhteet) liittyen kouluhyvinvointiin ja hyvinvointi-interventioihin.

- Kiuru, N., Wang, M-T., Salmela-Aro, K., Kannas, L., Ahonen, T., & Hirvonen, R. (2020). Transactional associations between adolescents' interpersonal relationships, school well-being, and academic achievement during educational transitions. Journal of Youth and Adolescence, 49, 1057-1072.
- Kiuru, N., Puolakanaho, A., Lappalainen, P., Keinonen, K., Mauno, S., Muotka, J., & Lappalainen, R. (2021). Effectiveness of a web-based acceptance- and commitment therapy program for adolescent career preparation – a randomized controlled trial. Journal of Vocational Behavior, 127, 103578. https://doi.org/10.1016/j.jvb.2021.103578
- Klenberg, L., Teivaanmäki, S., Närhi, V., Kiuru, N., & Healey, D. (2023). Effectiveness of the ENGAGE in reducing difficulties in everyday executive function among Finnish preschoolers: A randomized controlled trial. Child Neuropsychology. https://doi.org/10.1080/09297049.2022.2164568
- Hoferichter, F., Hirvonen, R., & Kiuru, N. (2021). The development of school-related well-being among lower secondary school students: High perceived academic buoyancy and supportive class and school climate as buffers. Learning and Instruction, 71, 101377.
- Lappalainen, P., Lappalainen, R., Keinonen, K., Kaipainen, K., Puolakanaho, A., Muotka, J. & Kiuru, N. (2023). In the shadow of COVID-19: A randomized controlled online ACT trial promoting adolescent psychological flexibility and self-compassion. Journal of Contextual Behavioral Science, 27, 34-44. https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2022.12.001

- Laursen, B., Richmond, A., Kiuru, N., Lerkkanen, M.-K., & Poikkeus, A.-M. (2022). Off on the wrong foot: Task avoidance at the outset of primary school anticipates academic difficulties and declining peer acceptance. European Journal of Developmental Psychology, 19(4), 601-615.
- Pelkonen, J., Kiuru, N., & Virtanen, T. (2022). Miksi yläkoululainen on poissa koulusta? Integroiva kirjallisuuskatsaus koulupoissaolotyyppeihin liittyvistä yksilö- ja ympäristötekijöistä. Kasvatus, 53(3), 287-303.
- Puolakanaho, A., Kaipainen, K., Kiuru, N., Lappalainen, P., Keinonen, K., & Lappalainen, R. (2022). Digitaalisen Nuorten Kompassi plus – hyvinvointiohjelman soveltuvuus lukiolaisille. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti NMI-Bulletin, 32(1), 45-64.
- Sainio P., Eklund, K., Pakarinen, E., & Kiuru, N. (2023). The role of teacher closeness in emotions and achievement for adolescents with and without learning difficulties. Learning Disability Quarterly. DOI: 10.1177/07319487221086006
- Virtanen, T., Pelkonen, J., & Kiuru, N. (2023). Reciprocal relationships between perceived supportive school climate and self-reported truancy: A longitudinal study from Grade 6 to 9. Scandinavian Journal of Educational Research. https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2042731

9 On ongelmallista käyttää ilmaisuja kuten **”empatiakuilu**” liittyen komplekseihin ilmiöihin, joissa keskeistä ei ole useinkaan yksilön ominaisuus kuten kyky empatiaan. Kyse on yhteiskunnallisista ilmiöistä kuten rasismista, väheksyvistä tai torjuvista asenteista erilaisuuteen, tuloerojen selittämisestä esimerkiksi kyvykkyyteen liittyen. Sen kaltaista päätelmää ei tulisi houkuttaa esiin, että on vain tarpeen ”***tarttua empatiakuiluihin ja vahvistaa solidaarisuutta***” ottamatta kantaa siihen kuka tarttuu, millaisin keinoin, keiden kanssa, miten vaikuttavuutta seurataan – miten voidaan muuttaa käyttäytymistä, uskomusta ja asenteita, jotka saavat vahvistusta esim. mediassa?

On tartuttava empatiakuiluihin[9] ja vahvistettava solidaarisuutta tuottamalla tietoa hyvinvoinnin ja onnellisuuden edellytyksistä. Keskeistä on inhimillisen kehityksen ja ihmisen näkökulman vahvempi huomiointi kokonaisuutena ja laaja-alaisesti. On ennalta-ehkäistävä ja vähennettävä polarisoitumista (ml. palvelujen ja elinympäristön turvalli-suuden polarisoitumista) sekä ylisukupolvista eriarvoistumiskehitystä. On varmistettava selviytymisvaikeuksissa ja palvelutarjonnan katveessa oleville ihmisille vahvat tukiverkot sekä helppo avunsaanti. On vahvistettava inhimillistä pääomaa kaikissa elämän vaiheissa. Ihmisten parantunut elämänlaatu tukee myös kriisinkestävyyttä, terveyttä sekä työ- ja toi-mintakykyä. Sukupuolten tasa-arvo ja sukupuolivaikutusten arviointi tulee huomioida kai-kessa päätöksenteossa. Asuinalueiden segregaation ehkäisemiseksi ja alueiden elinvoiman

inhimillinen pääoma??

empatiakuilu?

9 ”Empatiakuilun käsitteellä viitataan ihmisten haluun tuntea tai olla tuntematta myötätuntoa eri väestöryhmiä kohtaan”. Lähde: Kainulainen, S. & Saari, J. 2018. Samassa veneessä: empatiakuilujen poliittinen ulottuvuus Suomessa. Politiikka 60: 4, s. 310–323. Alkuperäinen lähde: Trout, J. D. 2009. Empathy gap: Building bridges to the good life and the good society. Penguin Books, Lontoo.

Merkityksellisempää kuin päätyä esimerkiksi esittämään, että kaikille kouluasteilla ja varhaiskasvatuksessa tarvitaan empatian opetusta on selvittää, miten nykyiset **vuorovaikutus- ja tunnetaitojen kehittämisen työtavat ja ohjelmat** (joissa myötätuntoon ja empatiaan liittyvät teemat ovat ytimsessä) toimivat tai eivät toimi, miten **kiusaamisen ehkäisy** toteutuu, sekä miten opetamme **dialogista keskustelua ja ongelmanratkaisua** varhaisesta iästä lähtien. Yhtä välttämättömiä kuin ekologisen kestävyyteen liittyvät teemat on sisällyttää **demokratiakasvatuksen sisältöjä ja keskustelua rasismista sekä tukea erilaisuuteen liittyvien asenteiden itsereflektiota** osana opettajien koulutusta sekä oppilaiden kanssa keskusteltavia teemoja. Tärkeää on myös tietää millaista on **opettajien osaaminen liittyen tunteiden ja käyttäytymisen itsesäätelyn opettamiseen ja tukemiseen** ja millaiset työtavat (draamallinen työskentely?) tukevat näiden taitojen kehittymistä opintojen aikana. Tähän tarvitsemme tutkimusta ja opetussuunnitelmiin vaikuttamista.

Olisi tärkeää arvioida ja seuata mitä seuraa tavoitteesta ”***On ennaltaehkäistävä ja vähennettävä polarisoitumista***”. Tämä vaatii monenlaisia lähestymistapoja, joita toisaalla nostetaan esiin: mm. asuinalueiden suunnittelu, koulualueiden tarkastelu, painotettujen ryhmien oppilaiden sijoittumisen strategiat. Nämä keinot eivät kuitenkaan ole aina myönteistä vastaanottoa herättäviä ja vaativat sensitiivistä viestintää ja yhteistä poliittista tahtotilaa.

Eriarvoistumisen ja polarisaation dynamiikat muuttuvat yhteiskunnan muutosten mu-kana ja niiden merkitys turvallisuudelle säilyy. Enemmistölle Suomessa arki on turvalli-sempaa kuin koskaan. Sisäinen turvallisuus on kuitenkin myös henkilökohtaista. Riippuu yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista, olosuhteista ja kokemuksista, millaisia turval-lisuusongelmia ja pelkoja yksilö kokee arjessaan. Turvallisuuden tunteella voi puolestaan olla merkittävä rooli siinä, millaiseksi arki muodostuu ja mitä mahdollisuuksia se tarjoaa. Saman tasoisen turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistaminen kaikille yksilöille edellyttää yhä enenevässä määrin erilaisia ratkaisuja. Turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa

Polarisaatiokehityksen vahvojen merkkien nyt saavutettua Suomen (lasten koulupolun yhteydet vanhempien sosioekomiseen asemaan, alueelliset erot, maahanmuuttaja-taustaisten lasten heikommat oppimistulokset), reaktiona olisi paniikin ja syyllisten etsimisen sijaan tarpeen vahvistaa ymmärrystä opetusryhmien järjestelyn ja opettajien osaamisen ja tuen (heterogeeniset ryhmät, monikielisyys) vaikutuksista ja varmistaa tarvekohtaisen ja tilanteeseen räätälöidyn tuen saaminen ja yhteisöllisen oppilashuollon resurssoint